

NIE TYLKO WE WŁADZACH AKADEMII. ZWIĄZKI JANA MICHAŁA ROZWADOWSKIEGO Z AKADEMIA UMIEJĘTNOŚCI I POLSKĄ AKADEMIA UMIEJĘTNOŚCI (WYBRANE ZAGADNIENIA)

Tomasz Skrzyński

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

ABSTRACT

NOT ONLY AS MEMBER OF THE ACADEMY AUTHORITIES. THE ASSOCIATIONS OF JAN MICHAŁ ROZWADOWSKI WITH THE ACADEMY OF ARTS AND SCIENCES AND THE POLISH ACADEMY OF ARTS AND SCIENCES (SELECTED ISSUES)

Jan Michał Rozwadowski is one of the most prominent Polish linguists. With great academic predispositions and achievements, he was able to move quite quickly into the structure of the Academy of Arts and Sciences and then to the Polish Academy of Arts and Sciences. In many capacities, for example in the area of commission, he displayed great ability in organizing current tasks and furthering the development of science. This had a huge impact on his choice, first for the head of the Philology Department, then the vice president and finally the president of the Academy. The author discusses Rozwadowski's relations with the intellectual community centered around this institution. From the end of the 19th century, Rozwadowski, with his great authority and organizational skills, had a decisive influence on the development of linguistics in the Academy. The most prominent figures in the Academy, however, were Kazimierz Nitsch and Tadeusz Jan Kowalski, who played a huge role in the post-war history of the institution.

Key words: Jan Michał Rozwadowski, linguistics, Academy of Arts and Sciences, Polish Academy of Arts and Sciences.

Słowa kluczowe: Jan Michał Rozwadowski, językoznawstwo, Akademia Umiejętności, Polska Akademia Umiejętności.

Jeden z najwybitniejszych polskich językoznawców Jan Michał Rozwadowski (1867–1935) urodził się w Czarnej Tarnowskiej w Galicji. Studiował na Wydziale

Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1885–1889. W 1891 roku otrzymał stopień doktora filozofii z zakresu filologii. W 1897 roku habilitował się na UJ. W latach 1900–1935 kierował Katedrą Językoznawstwa Porównawczego na UJ. Od 1903 roku był członkiem korespondentem, a od 1908 roku członkiem czynnym Akademii Umiejętności (AU). Zyskał uznanie dzięki wybitnym osiągnięciom w dziedzinie językoznawstwa ogólnego i etnogenezy Słowian, a także jako pionier badań onomastycznych w Polsce i badacz gramatyki języka polskiego. Został wybrany kolejno na rektora UJ, dyrektora Wydziału Filologicznego Akademii, wiceprezesa Polskiej Akademii Umiejętności (PAU) i jej prezesa. Po objęciu tej ostatniej funkcji siły uczonego zaczęły się wyczerpywać. Sytuację pogarszały problemy finansowe i utrata wzroku na pewien czas. W 1929 roku zrezygnował z funkcji prezesa. Do śmierci zachował jednak wielki autorytet jako językoznawca. Tylko w 1930 roku był wybrany na prezesa dwóch organizacji: Polskiego Towarzystwa Językoznawczego oraz Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej. Wielu współczesnych uznawało go za wzór sumienności naukowej. Łącznie ukazało się ponad 150 publikacji Rozwadowskiego w różnych językach¹.

Działalność naukowa uczonego była już omawiana w publikacjach. Skupiały się one jednak na jego aktywności w różnych dziedzinach nauki². Brakuje analizy jego relacji z Akademią, stąd wybór tego właśnie tematu. Sfer działalności językoznawcy w PAU było jednak bardzo dużo. W odrębnym szkicu zostanie opisana jego aktywność na Posiedzeniach Walnych członków Akademii, w Zarządzie Akademii, na Wydziale Filologicznym oraz (częściowo łącząca się tą działalnością) rola we współpracy tej korporacji z instytucjami w kraju i za granicą. Podstawą archiwalną niniejszego tekstu są akta Akademii i spuścizna Kazimierza Nitscha, poszukiwania

¹ Całościowo, najszerzej i wnikliwie opisuje jego życie i działalność S. Urbańczyk, *Jan Rozwadowski (1867–1935)* [w:] *Poloniści Uniwersytetu Jagiellońskiego. Portrety i życiorysy*, wyd. H. Markiewicz, Kraków 1998, s. 63–98; idem, *Rozwadowski Jan Michał* [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 32, z. 132, 1989, s. 406–409. Z innych prac ujmujących całościowo omawianą postać warto wspomnieć następujące: M. Brzezina, *Jan Michał Rozwadowski (1867–1935)* [w:] *Uniwersytet Jagielloński. Złota księga Wydziału Filologicznego*, red. J. Michalik, W. Walecki, Kraków 2000, s. 196–203; K. Nitsch, *Ze wspomnień językoznawcy*, Warszawa 1960, s. 217–230.

² Np. W. Mańczak, *Prace etnogenetyczne Rozwadowskiego*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” 1991, nr 43–45, s. 29–35; idem, *Prace indoeuropeistyczne Rozwadowskiego*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” 1991, nr 43–45, s. 37–42; J. Rokoszowa, *Problemy ogólnojęzykoznawcze i filozoficzne w pracach Jana Michała Rozwadowskiego*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” 1991, nr 43–45, s. 17–27; M. Brzezina, *Prace polonistyczne Jana Rozwadowskiego*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” 1991, nr 43–45, s. 43–56; W. Mańczak, *Zagadnienia ogólnojęzykoznawcze w pracach Jana Rozwadowskiego* [w:] J. Rozwadowski, *Wybór pism*, t. 3: *Językoznawstwo ogólne*, Warszawa 1960, s. 5–17; A. Adamska-Sałaciak, *Language Change in the Works of Kruszewski, Baudouin de Courtenay and Rozwadowski*, Poznań 1996, m.in. s. 133–155; J. Safarewicz, *Działalność Jana Rozwadowskiego w zakresie językoznawstwa indoeuropejskiego* [w:] J.M. Rozwadowski, *Językoznawstwo indoeuropejskie*, Warszawa 1961, s. 5–17; T. Lehr-Spławiński, *Plon prac językoznawczych Jana Rozwadowskiego*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” 1936, z. 5, s. 3–21; E. Klich, *Działalność [Jana] Rozwadowskiego w zakresie polonistyki*, „Slavia Occidentalis” 1936, t. XV, s. 6–15.

w spuściznie Rozwadowskiego w Archiwum Nauki PAN i PAU dały bowiem wynik negatywny.

Kontakty z AU i jej strukturami nawiązał Rozwadowski na początku studiów. W lutym 1886 roku złożył w niej pracę pod tytułem *Wzajemne stosunki i sądy o sobie Mickiewicza i Krasińskiego*³. Akademia uwzględniła „pracę poza konkursem nadesłaną” w konkursie dla studentów fundacji Kacpra Bieleckiego. Decyzją Wydziału Filozoficznego, na wniosek referenta, profesora Stanisława Tarnowskiego, 31 marca 1886 roku Rozwadowski otrzymał drugą nagrodę⁴. Decyzję ogłoszono publicznie w „Roczniku” Akademii⁵. O jakości nagrodzonej pracy świadczy wydanie jej drukiem przez UJ w 1887 roku jako pierwszego artykułu w dorobku językoznawcy⁶. Rok później, 28 lutego, do AU na konkurs dla studentów fundacji Kacpra Bieleckiego wpłynęła kolejna praca Rozwadowskiego: *Słowacki w swych stosunkach z Mickiewiczem i Krasińskim*⁷. Została ona nagrodzona 18 maja 1887 roku⁸.

Celem AU była „koncentracja nauki polskiej w instytucji, która daje jej powagę i jest siłą sprawczą”⁹. Początkowo publikacje Rozwadowskiego wydawane w Akademii dotyczyły głównie filologii łacińskiej. Był jeszcze studentem, gdy jego tekst *De modo ac ratione qua historici Romani numeros qui accurate definiri non poterant, expresserint* przyjęto do „Rozpraw i Sprawozdań z Posiedzeń Wydziału Filologicznego”¹⁰. Jest ona do dziś zaliczana do jego ważniejszych prac z filologii łacińskiej. Najpóźniej w kwietniu 1893 roku w trzeciej korekcie znajdował się inny tekst Rozwadowskiego: *Łacińskie słowa pochodne urobione z pnia imiesłowu biernego na -to- (tzw. iterativa lub frequentativa intensiva)*¹¹. Pierwotnie miała to być rozprawa habilitacyjna. W AU wyszła w trzech częściach jego najważniejsza praca z filologii łacińskiej *Quaestiones grammatyce et etymologia* (1897, 1900, 1902). Jej pierwsza część stała się podstawą habilitacji.

Można przyjąć, że w wydawnictwach Akademii ukazała się większość publikacji Rozwadowskiego z zakresu filologii łacińskiej. Do tego należy doliczyć teksty powstałe jako rezultat badań finansowanych lub współfinansowanych przez AU.

---

³ Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie [dalej: AN], PAU, Korespondencja Sekretarza Generalnego [dalej: KSG] 34/1886, Zgłoszenie pracy Rozwadowskiego na konkurs [KSG i wykorzystane materiały ze spuścizny Nitscha nie są ponumerowane].

⁴ AN, PAU, KSG 64/1886, Protokół decyzji Wydziału Filologicznego AU o przyznaniu nagrody z fundacji Bieleckiego spisany 1 IV 1886.

⁵ „Rocznik Akademii Umiejętności w Krakowie” [dalej: „Rocznik AU”] 1885 [druk 1886], s. 72.

⁶ K. Nitsch, op. cit., s. 219.

⁷ AN, PAU, KSG 36/1887, Karta z nazwiskiem autora pracy nadesłanej na konkurs Bieleckiego.

⁸ AN, PAU, KSG 78/1887, Pismo sekretarza Wydziału Filologicznego AU do Zarządu AU z 19 V 1887.

⁹ J. Dybiec, *Strategia naukowa Akademii Umiejętności i jej społeczne wsparcie [w:] Kaszubi i Pomorze a Kraków. O zainteresowaniach sprawami kaszubsko-pomorskimi w kręgu Polskiej Akademii Umiejętności*, red. J. Borzyszkowski, Kraków 2016, s. 62.

¹⁰ „Rocznik AU” 1886, s. 96.

¹¹ AN, PAU, WI-7, Pismo drukarni UJ do Malinowskiego z 8 IV 1893, k. 286.

Wspomniane prace nie należą jednak ani do najważniejszych prac Rozwadowskiego, ani do ważnych prac z filologii klasycznej wydanych przez korporację¹².

Zdecydowanie największą sławę przyniosły mu dwie prace z językoznawstwa ogólnego: *Semazjologia, czyli nauka o rozwoju znaczeń wyrazów. Jej stan obecny, zasady i zadania* (1903) oraz (ważniejsza) *Wortbildung und Wortbedeutung. Eine Untersuchung ihrer Grundgesetze* (1904)¹³. Ukazały się poza wydawnictwami Akademii, ale miały znaczny wpływ na pozycję uczonego w tej instytucji. Kolejną co do ważności publikacją Rozwadowskiego w omawianym nurcie badań jest szkic *Zjawiska dysautomatyzacji i tendencji energii psychicznej* wydany przez Akademię w jej „Kwartalniku Filozoficznym” (1922).

Za istotny tekst dotyczący języka polskiego należy uznać wydany w AU *Szkic wymowy (fonetyki) polskiej jako poradnik dla studiujących współczesny język literacki* – „pierwszy ogólny a czysto opisowy obraz fonetyki polskiej”¹⁴. W wydawnictwach Akademii ukazały się też kolejne publikacje na temat fonetyki opisowej i historycznej. Poza opisem języka reguły żeńskich klasztorów Ordynus Premonstratensi z 1540 roku, w „Materiałach i Pracach Komisji Językowej Akademii Umiejętności” Rozwadowski wydał także jedyne swoje edycje źródeł staropolskich. Były to: *De morte prologus i żale konającego*¹⁵ oraz *Bulla z roku 1136 jako najstarszy zabytek języka polskiego*¹⁶. Do interesującego nas zakresu kwalifikują się także niektóre teksty Rozwadowskiego publikowane w „Języku Polskim”, w tym część cyklu „O zjawiskach i rozwoju języka”¹⁷. Osobną kategorię stanowią artykuły i recenzje dotyczące polonistyki w dotowanym przez wiele lat przez Akademię „Roczniku Słowistycznym”¹⁸.

W realiach zaborów w 19 działach „Encyklopedii Polskiej” AU planowała syntetycznie i przystępnie ująć całość wiedzy o ojczyźnie – o jej historii i teraźniejszości¹⁹. Pod względem organizacyjnym i merytorycznym Rozwadowski miał duży wkład w sfinalizowanie filologicznej części „Encyklopedii”²⁰. Bardzo ważną rolę odgrywał

¹² Wniosek na postawie: J. Hulewicz, *Działalność wydawnicza Akademii Umiejętności w Krakowie w zakresie filologii klasycznej w latach 1873–1918*, „Eos” 1961, t. 51, s. 151–171.

¹³ Zob. np. List Baudouina do Ułaszya z 16 X 1914 [w:] *Listy Jana Baudouina de Courtenay do Henryka Ułaszya z lat 1898–1929*, oprac. M. Skarżyński, M. Smoczyńska, Kraków 2007, s. 41.

¹⁴ *Historia nauki polskiej*, t. 4, cz. 3, red. B. Suchodolski, red. tomu Z. Skubała-Tokarska, Wrocław 1987, s. 816.

¹⁵ „Rocznik AU” 1902/1903, s. 94. Sam wydany przez Rozwadowskiego utwór funkcjonuje w literaturze przedmiotu pod co najmniej dwoma nieco innymi nazwami (np. B. Jałoszyński, „*Nieco akademicki abecedariusz*”. *Skarga umierającego inaczej*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Litteraria Polonica” 2007, t. 9, s. 5–6).

¹⁶ Np. „Rocznik AU” 1909/1910, s. 82.

¹⁷ Zob. *Bibliografia prac naukowych Jana Michała Rozwadowskiego*, oprac. W. Sędzik, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” 1991, s. 66–67.

¹⁸ *Historia nauki polskiej*, t. 4, cz. 3, s. 807.

¹⁹ Szerzej o wydawnictwach ogólnych Akademii, w tym „Encyklopedii Polskiej”: T. Ulewicz, *Wydawnictwa ogólne Polskiej Akademii Umiejętności (Bibliografia Polska Karola Estreichera, Encyklopedia Polska, Polski Słownik Biograficzny)* [w:] *Polska Akademia Umiejętności 1872–1952. Nauki humanistyczne i społeczne. Materiały sesji jubileuszowej*. Kraków, 3–4 V 1973, red. J. Hulewicz et al., Wrocław 1974, s. 27–45.

²⁰ Np. M. Brzezina, *Jan Michał Rozwadowski...*, s. 196.

tu jednak sekretarz Komitetu Redakcyjnego całej „Encyklopedii” Stanisław Estreicher i blisko współpracujący z Rozwadowskim Jan Łoś²¹. W ramach omawianego działu w 1915 roku Rozwadowski wydał łącznie cztery teksty. Najważniejszym była *Historyczna fonetyka czyli głosownia języka polskiego* uznawana za najważniejszą pracę tego autora w omawianej dziedzinie²². Ważny jest też wydany równocześnie tekst *Stosunek języka polskiego do innych słowiańskich*.

Z różnych powodów prace nad „Encyklopedią” postępowaly powoli. Jak pisał zgryźliwie Baudouin de Courtenay: „Jest to dosyć oryginalne takie zasuszenie i marnowanie [przesłanych] prac”²³. Po wydaniu szybko okazało się, że nakład jest za mały. W tej sytuacji, być może z inicjatywy Nitscha, zdecydowano się na dokonanie przedruku w 1921 roku pięciu artykułów z omawianego działu „Encyklopedii”. Jako pierwszą do drukarni Akademii skierowano wspomnianą wyżej *Fonetykę*²⁴. Wkrótce dokonano zmian w tekstach i wydano je kolejny raz w PAU jako *Gramatykę języka polskiego*²⁵.

Wobec skali zainteresowania czytelników *Gramatyką* Rozwadowski w 1932 roku uzgodnił z Nitschem swój szczegółowy projekt wznowienia omawianego działu „Encyklopedii”²⁶. Planowali ten dział na 55 arkuszy wydawniczych podzielonych tematycznie między 14 autorów. Ze względu na postęp nauki za konieczne uznano przerobienie poszczególnych rozdziałów²⁷. Mimo rozpoczęcia rozmów z autorami²⁸ zamiarów tych nie udało się zrealizować²⁹.

W „Materiałach i Pracach Komisji Językowej” ukazała się ważniejsza (i pierwsza) praca uczonego, będąca rezultatem własnych terenowych badań gwar polskich³⁰. Przygotowywał też do druku materiały gwarowe innych naukowców³¹. Swoje nieliczne publikacje poświęcone składni języka polskiego wydał poza Akademią.

Prawdopodobnie pierwszym śladem zainteresowań Rozwadowskiego orientalistyką w aktach AU są referaty na posiedzeniu Komisji Językowej oraz (25 IV 1899) na posiedzeniu Komisji Antropologicznej. Przedmiotem wystąpienia był stworzony przez Izydora Kopernickiego (dawnego sekretarza Komisji Antropologicznej),

²¹ List Łośia do Ułaszyna z 15 VI 1911 [w:] A. Czelakowska, M. Skarżyński, *Materiały do dziejów polskiego językoznawstwa. Listy Jana Niecisława Baudouina de Courtenay, Jana Łośia, Kazimierza Nitscha, Jana Michała Rozwadowskiego, Henryka Ułaszyna*, Kraków 2011 [dalej: *Materiały*], s. 124–125.

²² Np. S. Koziara, *Rozwadowski Jan Michał* [w:] *Słownik Biograficzny Historii Polski*, t. 2, red. J. Chodera, F. Kiryk, Wrocław 2005, s. 1307; A. Heinz, *Dzieje językoznawstwa w zarysie*, Warszawa 1978, s. 270.

²³ List Baudouina de Courtenay do Nitscha z 13 I 1914 [w:] *Materiały*, s. 55.

²⁴ Listy Nitscha do Ułaszyna z 20 i 26 III oraz 28 VIII 1921 [w:] *Materiały*, s. 268, 269, 275.

²⁵ Szerzej wspomniane zmiany omawia E. Klich, op. cit., s. 12–13.

²⁶ Mniej prawdopodobną datą jest podawany w literaturze 1930 r. (S. Urbańczyk, *Językoznawstwo i slawistyka* [w:] *Polska Akademia Umiejętności...*, s. 283). W sprzedaży w PAU egzemplarze *Gramatyki* były bowiem jeszcze pod koniec 1932 r.

²⁷ AN, PAU, KSG 1618/1932, Pismo Rozwadowskiego i Nitscha do Zarządu PAU z 24 XI 1932.

²⁸ Listy Ułaszyna do Nitscha z 25 i 30 IX 1932 [w:] *Materiały*, s. 169, 170.

²⁹ S. Urbańczyk, *Językoznawstwo...*, s. 283.

³⁰ Np. „Rocznik AU” 1907/1908, s. 79; M. Brzezina, *Prace...*, s. 50.

³¹ „Rocznik AU” 1898/1899, s. 57.

niemal gotowy do druku „zbiór tekstów (bajek, podań, pieśni cygańskich)”. Rozwadowski spodziewał się, że będzie przygotowującym ostateczną wersję rękopisu do druku³². Wspomniane wystąpienia Włodzimierz Zajączkowski zaliczył do 13 najważniejszych tekstów przedstawionych w Akademii w zakresie orientalistyki do 1918 roku³³. Obie komisje poparły wniosek o opublikowanie rękopisu przez korporację³⁴. W przededniu I wojny światowej jego redaktorem został Rozwadowski³⁵. Druk przerwała wojna. Większość omawianych materiałów ukazała się w „Pracach Komisji Orientalistycznej PAU” dopiero w 1925 (z przedmową Rozwadowskiego) i 1930 roku³⁶. Zważywszy na biografię uczonego, opóźnienie niekoniecznie było winą Akademii. Warto też wymienić syntetyczne ujęcie tej tematyki – przygotowany wspólnie ze Stanisławem Estreicherem krótki tekst *Język cygański i Cyganie w Polsce* dla wspomnianego wyżej językowego działu „Encyklopedii”.

W tym samym czasie językoznawca przygotowywał inną ważną pozycję z tematyki cygańskiej. Rezultaty badań referował na forum Wydziału Akademii³⁷, ale ukończenie pracy odłożył na później. Dopiero w 1936 roku jako numer 21 „Prac Komisji Orientalistycznej PAU” ukazał się, uzupełniony i wydany przez znawcę języka tego narodu Edwarda Klicha, *Wörterbuch des Zigeunerndialekts von Zakopane* z drugim tytułem *Słownik Cyganów z Zakopanego*. Dzięki publikacjom wydanym przez Akademię Rozwadowski „położył podwaliny znajomości dialektów Cyganów polskich”³⁸.

Uczony interesował się także innymi działami orientalistyki. „Opiekował się” w Akademii publikacjami z tej dziedziny³⁹. Poprawił w konsultacji z autorem i ułatwił wydanie między innymi przygotowanych przez Bronisława Piłsudskiego bezcennych materiałów do języka Ajnów (1912)⁴⁰. W 1932 roku uczony był współautorem wstępu do (wydanego dzięki jego staraniom w PAU) podręcznika sanskrytu autorstwa Andrzeja Gawrońskiego.

Zarys dziejów językoznawstwa na świecie, wydany ponad 40 lat po śmierci uczonego, wzmiankuje badania Rozwadowskiego nad językiem litewskim⁴¹. Z języków indoeuropejskich naukowiec „przez całe życie szczególne zamięrowanie okazywał dla litewszczyzny, i to znów tak dla jej dawnych zabytków, jak dla żywych gwar”⁴².

³² AN, PAU, KSG 3688/1899, Pismo Komisji Antropologicznej AU do Zarządu AU z 27 IV 1899; AN, PAU, KSG 1866/1903, Pismo Rozwadowskiego do Zarządu AU z 12 III 1903 (stąd cytaty).

³³ W. Zajączkowski, *Orientalistyka* [w:] *Polska Akademia Umiejętności...*, s. 354.

³⁴ AN, PAU, KSG 3688/1899, Pismo Komisji Antropologicznej AU do Zarządu AU z 27 IV 1899.

³⁵ „Rocznik AU” 1912/1913, s. 84.

³⁶ M.in. *Katalog Wydawnictw Polskiej Akademii Umiejętności*, t. I, oprac. S. Mikucki, Kraków 1948, s. 38; AN, PAU, KSG 1591/1931, Wnioski sekretarza Komisji Orientalistycznej PAU z 26 IX 1931.

³⁷ „Rocznik AU” 1905/1906, s. 66.

³⁸ E. Klich, op. cit., s. 15.

³⁹ *Historia nauki polskiej*, t. 4, cz. 3, s. 755 (też cytaty).

⁴⁰ Ajnowie to mająca bardzo ciekawą kulturę autochtoniczna mniejszość etniczna w Japonii. Wspomniane w tekście badania sprawiły, że Bronisław Piłsudski jest w Japonii w niektórych środowiskach bardziej znany niż jego brat Józef Piłsudski.

⁴¹ A. Heinz, op. cit., s. 272.

⁴² K. Nitsch, op. cit., s. 223.

Ważną część publikacji na ten temat zamieścił w wydawnictwach Akademii. Już w lutym 1896 roku złożył pracę *Universitas linguarum Lituaniae in principali ductus eiusted dialecto* (60 stron)⁴³. Było to wydanie zapomnianej gramatyki litewskiej z XVIII wieku⁴⁴. Wkrótce doszła do tego szybko doceniona przez obcych badaczy⁴⁵ mapa z komentarzem dotycząca języka litewskiego w guberni wileńskiej. Do tego języka wracał także przy okazji innych tematów. Przykładowo w artykule dotyczącym dyftongów w języku białoruskim (w t. 1 „Materiałów i Prac Komisji Językowej”) ukazał interferencje języka litewskiego w białoruskim⁴⁶. Najbardziej znaną publikacją z tej dziedziny jest jednak zwięzła charakterystyka języków bałtyckich wydana w „Encyklopedii” (1915).

Plany uczonego dotyczące języka litewskiego były jednak znacznie szersze. W 1916 roku wśród proponowanych Akademii przez Rozwadowskiego do wydania kilkudziesięciu prac językoznawczych znalazły się: „filologia litewska (wprowadzenie i zasady) [...] gramatyka litewska, wypisy litewskie z objaśnieniami i słownikiem [...] itd. Niektóre z tych rzeczy są gotowe lub prawie gotowe jak [...] Rozwadowskiego filologia litewska [...] Dodam [...] że nie są to tylko dorywczo rzucone myśli lub fantastyczne i awanturnicze poglądy”⁴⁷.

Niestety po I wojnie światowej realizacja tych planów odnośnie do języka litewskiego nie doszła do skutku. Nie tylko dlatego, że wiceprezesowi, a następnie prezesowi Akademii niezręcznie było wydawać filologię języka urzędowego kraju, który właściwie przez 20 lat pozostawał z II Rzeczpospolitą niemal w stanie wojny. Do sprawy skończenia pracy „nad Litewszczyzną” planował wrócić po zakończeniu pełnienia zaszczytnej funkcji. Na badania w ramach PAU na ten temat uzyskał dofinansowanie z Funduszu Kultury Narodowej. Miało to zapewne znaczenie ze względu na ówczesne trudności finansowe Rozwadowskiego. Mimo nacisków ze strony władz korporacji⁴⁸ pracy tej nie udało mu się zakończyć.

Planował napisać monografię gwary zasiękiej. Zebrane do niej materiały stanowią dziś najobszerniejszą publikację Rozwadowskiego na temat języka litewskiego. Pierwotnie zamierzano ją wydać w PAU. Złożona do druku w 1948 roku, z woli władz komunistycznych nie doczekała się wydania w PRL⁴⁹. Nie pomogły zapewnienia, że jest „nieocenioną wprost pozostałością po znakomitym lituanie”⁵⁰. Stała się jedną z wielu ofiar presji na PAU ze strony PZPR⁵¹.

⁴³ AN, PAU, Indeks Kancelaryjny nr 2160/1896.

⁴⁴ „Rocznik PAU” 1895/1896, s. 53.

⁴⁵ AN, PAU, KSG 2308/1903, Pismo Rozwadowskiego do Zarządu AU z 24 X 1903.

⁴⁶ M. Brzezina, *Jan Michał Rozwadowski*, s. 199–200; „Rocznik AU” 1900/1901, s. 57, 60.

⁴⁷ AN, PAU, KSG 277/1916, Pismo Rozwadowskiego do Zarządu AU z 4 VI 1916.

⁴⁸ AN, PAU, KSG 641/1931, Pismo sekretarza generalnego PAU do Rozwadowskiego z 1 IV 1931. Należy jednak podkreślić, że być może chodziło nie o syntezę, ale o wspomnianą w następnym akapicie gwarę zasięką.

⁴⁹ J. Safarewicz, *Przedmowa* [w:] J. Rozwadowski, *Litewska gwara okolic Zdzięcioła na Nowogródzczyźnie*, oprac. A. Gregorski, „Prace Komisji Językoznawstwa PAN”, nr 59, Kraków 1995, s. V.

⁵⁰ AN, PAU, KSG 840/1950, Pismo prezesa PAU do Ministerstwa Szkół Wyższych i Nauki z 12 IX 1950. Zob. AN, PAU, KSG 796/1950, Plan wydawniczy Komisji Językowej PAU na rok 1951.

⁵¹ Najszerzej na ten temat: P. Hübn er, *Siła przeciw rozumowi... Losy Polskiej Akademii Umiejętności w latach 1939–1989*, Kraków 1994.

Według własnego mniemania Rozwadowski należał do tych, co „bocznymi drogami dopiero weszli do slawistyki”⁵². Rezultatem badań naukowca finansowanych przez Akademię był też pierwszy jego artykuł dotyczący tej tematyki – wydany w Strasburgu *Zu den slavischen Iterativa* (1895). Najważniejsze publikacje uczonego o językach słowiańskich związane z Akademią to przytaczany wyżej *Stosunek języka polskiego do innych języków słowiańskich* oraz artykuły i recenzje zamieszczone w dotowanym między innymi przez AU „Roczniku Sławistycznym”. Niemniej w czasopismach Akademii także ukazało się kilka tekstów uczonego z tego zakresu. Przykładem jest jego pierwszy szkic o wymowie w języku bułgarskim⁵³.

W wydawnictwach Akademii znalazły swe odbicie również badania Rozwadowskiego nad językiem greckim⁵⁴. Wiadomo o bezskutecznych zabiegach językoznawcy o wydanie „antologii greckich tekstów dialektalnych”⁵⁵. Nieliczne teksty w całości poświęcone tej tematyce wydawał jednak poza korporacją. W niektórych referatach wygłaszanych na forum Komisji Językowej i Wydziału Filologicznego oraz w części prac opublikowanych w Akademii znajdziemy też przejawy zainteresowania językiem perskim i fińskim⁵⁶.

Zainteresowania Rozwadowskiego etymologią sięgają lat 90. XIX wieku. Teksty wydane w Akademii dotyczyły etymologii onomastycznych. Były ściśle związane między innymi z badaniami uczonego nad najdawniejszą ojczyzną Słowian i Indoeuropejczyków⁵⁷. Referował je na posiedzeniach Wydziału Filologicznego i Komisji Językowej (np. 12 III 1906⁵⁸). Przygotowywał też monografię nazewnictwa wód słowiańskich. W 1906 roku narzekał: „Ja z powodu wykładów znowu już prawie dwa tygodnie nie ruszyłem swych rzek”⁵⁹. Ze względu na dużą wartość w 1909 roku nieukończona praca została przez PAU nagrodzona na Konkursie imienia Lindego⁶⁰.

⁵² List Rozwadowskiego do Jagicia z 1910 [w:] J. Dzenzeliwski, *Listuwanija J.M. Rozwadowskiego do W. Jagiciem*, „Prace Filologiczne” 1994, t. 39, s. 289.

⁵³ *Historia nauki polskiej*, t. 4, cz. 3, s. 824.

⁵⁴ P. Hübner, *Od Towarzystwa Naukowego Krakowskiego do Akademii Umiejętności. Refleksje jubileuszowe Mieczysława Offmańskiego, Tadeusza Sinki, Stanisława Wróblewskiego, Stanisława Kutrzeby*, Kraków 2002, s. 169.

⁵⁵ M. Brzezina, *Jan Michał Rozwadowski*, s. 197.

⁵⁶ T. Lehr-Spławiński, *Plon prac językoznawczych...*, s. 12–13.

⁵⁷ T. Lehr-Spławiński, J. Safarewicz, *Przedmowa wydawców* [w:] J. Rozwadowski, *Studia nad nazwami wód słowiańskich z mapą. Dzieło pośmiertne*, Kraków 1948, s. III–VI; „Rocznik AU” 1901/1902, s. 80.

⁵⁸ AN, Spuścizna K. Nitscha 203, List Rozwadowskiego do Nitscha z 18 III 1906.

⁵⁹ AN, Spuścizna K. Nitscha 203, List Rozwadowskiego do Nitscha z 11 V 1906.

⁶⁰ „Rocznik AU” 1909/1910, s. 140; AN, PAU, KSG 418/1910, Pismo sekretarza generalnego PAU do Rozwadowskiego z 25 V 1910. Warto odnotować tu wahania Rozwadowskiego, o których pisał do Ułaszyna: „Czy nie zna Pan kogo we Wrocławiu, kto by mógł dać autentyczną wiadomość o położeniu Babiaczyka. Ja dałem pracę na konkurs Lindego (proszę to zresztą zachować dla siebie); [Adam] Babiaczyk mógłby się i teraz ubiegać [o zwycięstwo w konkursie Lindego – przyp. T.S.], a raczej Komitet może wziąć i teraz jego słownik pod uwagę. Otóż podobno jest on w bardzo przykrym położeniu materialnym – kwestia zatem, czy [ja] nie [powinienem] wycofać swej pracy” (List Rozwadowskiego do Ułaszyna z 4 IV 1910 [w:] *Materiały*, s. 372).

Wątlność materiału źródłowego, a następnie stan zdrowia i problemy rodzinne sprawiły, że nie udało mu się ukończyć badań na ten temat. Odkładaniu ukończenia pracy przez „ojca polskiej onomastyki”⁶¹ sprzyjało też zapewne ryzyko wykorzystania rezultatów badań przez Niemcy w propagandzie wobec Polaków w zaborze pruskim, a następnie wobec II Rzeczypospolitej w sporze o Śląsk i Pomorze. Publikację niedokończonych prac zapowiadano w latach 30.⁶² Na zgodę na druk ze strony komunistycznych władz czekano półtora roku. Zapewne w celu zmylenia czujności cenzury tymczasowo zmieniono tytuł na *Nazwy rzek*⁶³. Została wydana dopiero w 1948 roku w ramach „Prac Onomastycznych PAU”.

Dość wcześnie uczony zainteresował się filozofią. Jego zainteresowania logiką sięgają co najmniej 1903 roku⁶⁴. W 1909 roku był jednym z opiniujących (do ewentualnego wydania w ramach AU) pracę Anny Wyczółkowskiej pod tytułem *Dualizm organiczny albo mowa i myśl*⁶⁵. W ramach Akademii uczony wydał jednak tylko kilka tekstów filozoficznych. Są one najczęściej równocześnie związane z językoznawstwem. Najważniejszym z nich jest wspomniany wyżej szkic: *Zjawiska dysautomatyzacji i tendencji energii psychicznej*.

Tekst ten, ukończony już w 1911 roku, zapewne wkrótce po tragicznej śmierci żony, okazuje się ważny także z innego powodu. Widać w nim utrzymujący się też później pesymizm i lęk przed zmianami społecznymi⁶⁶, „zaczyna się rysować – tak potem dla niego charakterystyczna – postawa mędrca, stojącego z boku i obserwującego wypadki z pobłażaniem”⁶⁷. W wydawanym przez PAU „Kwartalniku Filozoficznym” opublikował też tekst bardziej ogólny: *Co to jest filozofia i czego jej potrzeba* (1923). Jego najgłośniejsza praca z dziedziny filozofii i teksty związane z postrzeganiem nauki wydano poza PAU.

Oceniając dorobek naukowy językoznawcy wydany w ramach Akademii, można stwierdzić, że obejmuje on większość istotnych publikacji jego autorstwa. Są jednak wyjątki. Brakuje obu najważniejszych dzieł z językoznawstwa ogólnego i kluczowej pozycji z filozofii. Z jednej strony wynikało to z faktu, że wiele jego prac miało dotrzeć do szerokich rzesz obywateli. Z drugiej strony, mimo wydawania przez korporację także w językach obcych, najlepiej było dotrzeć do zachodniego świata naukowego, publikując w jego czasopismach. Udział tekstów wydanych w Akademii w ogólnej liczbie publikacji uczonego był największy w XIX wieku⁶⁸. Nie pomogły

⁶¹ S. Urbańczyk, *Rozwadowski Jan Michał*, s. 407–408.

⁶² E. Klich, op. cit., s. 14.

⁶³ AN, PAU, KSG 123/1947, Prośba PAU o udzielenie zezwolenia na druk książki „Nazwy wód słowiańskich” z 24 II 1947; AN, PAU, KSG 909/1948, Pismo sekretarza generalnego PAU do Wojewódzkiego Urzędu Kontroli Prasy w Krakowie 1 IX 1948.

⁶⁴ *Historia nauki polskiej*, t. 4, cz. 3, s. 565, 566.

⁶⁵ AN, PAU, WI-9, Pismo Wyczółkowskiej do AU 8 IV 1909 z notatką na obwołucie, k. 129.

⁶⁶ W 1918 r. pisał „Teraz tylko pytanie, czy po wydrukowaniu [w Akademii, książka] nie będzie leżeć ze sto lat, zanim się rozejdzie wśród nowego bolszewickiego społeczeństwa” (AN, Spuścizna K. Nitscha 203, List Rozwadowskiego do Nitscha z 22 X 1918).

⁶⁷ S. Urbańczyk, *Dwieście lat polskiego językoznawstwa (1751–1950)*, Kraków 1993, s. 156–157.

⁶⁸ Por. J. Wnęk, *Wydawnictwa Polskiej Akademii Umiejętności (1918–1939) w ocenie ówczesnej krytyki*, „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie” R. 41, 2011, s. 273–277; J. Dybiec,

zasiłki na badania naukowe otrzymywane przez Rozwadowskiego z Akademii w czasie I wojny światowej i tuż po jej zakończeniu⁶⁹.

Cofnijmy się jednak nieco w czasie. By Rozwadowski mógł przygotować rozprawę habilitacyjną z zakresu językoznawstwa, konieczne były badania w Lipsku, wówczas jednym z czołowych na świecie ośrodków badań językoznawczych. W celu sfinansowania wyjazdu i badań otrzymał z UJ stypendium z Fundacji Kazimierza Klimowskiego. Uznał je jednak za niewystarczające do utrzymania się w Lipsku. Dostał ponowne stypendium roczne, ale senat UJ nie zgodził się na jego podwojenie. Uczony zwrócił się więc w listopadzie 1891 roku do Akademii o połowę Stypendium imienia Mickiewicza na badania naukowe⁷⁰. Nie dziwi to, zważywszy, że owo stypendium było przeznaczone dla naukowców wyjeżdżających w celach badawczych za granicę⁷¹. Zarząd AU zgodził się. Stypendium wypłacano w dwóch równych ratach. Wpłata drugiej zależała od jakości sprawozdania stypendysty⁷².

Badania Rozwadowskiego w Lipsku stanowiły dla niego „przełom w naukowym życiorysie”⁷³. Dzięki funduszom z UJ i AU uczestniczył tam w wykładach i seminariach najważniejszych niemieckich językoznawców tego czasu⁷⁴. By otrzymać dofinansowanie AU na drugi semestr, przygotował rozprawę z gramatyki łacińskiej. Zbierał też materiały do rozprawy habilitacyjnej. Badał jednak nie tylko języki europejskie⁷⁵. W listopadzie 1892 roku otrzymał od AU kolejne Stypendium imienia Mickiewicza. W semestrze zimowym 1892/1893 kontynuował prace nad rozprawą habilitacyjną, przygotowywał kolejny artykuł i słuchał wykładów między innymi z języka serbskiego i starobułgarskiego oraz gramatyki gotyckiej⁷⁶. Jesienią 1893 roku starał się o kolejne półstypendium imienia Mickiewicza. Argumentem miała być złożona w wydawnictwach AU planowana rozprawa habilitacyjna z gramatyki łacińskiej. Pierwotnie władze instytucji zamierzały przyznać stypendium⁷⁷. Ostateczna decyzja była jednak inna. Jak pisał do Akademii: „wskutek przeciągnięcia się druku tej rozprawy [habilitacyjnej w wydawnictwach AU], dalej wskutek niedokładnego zrozumienia klauzuli o habilitacji, a wreszcie z powodu przeświadczenia, że mimo napisania rozprawy, która do habilitacji służyć by mogła, do samego aktu habilita-

Polska Akademia Umiejętności 1872–1952, Kraków 1993, s. 91–95.

⁶⁹ Np. „Rocznik PAU” 1918/1919, s. 105; „Rocznik AU” 1913/1914, s. 148; „Rocznik AU” 1916/1917, s. 109.

⁷⁰ AN, PAU, KSG 172/1891, Pismo Rozwadowskiego do AU z 13 XI 1891.

⁷¹ J. Dybiec, *Strategia naukowa...*, s. 75.

⁷² AN, PAU, KSG 172/1891, Brudnopis pism wysłanych przez sekretarza generalnego AU do Rozwadowskiego z 12 I 1892 i 3 XI 1893.

⁷³ M. Brzezina, *Jan Michał Rozwadowski...*, s. 194.

⁷⁴ S. Urbańczyk, *Dwieście lat...*, s. 106; AN, PAU, KSG 339/1892, Pismo Rozwadowskiego do Akademii z 4 IV 1892.

⁷⁵ AN, PAU, KSG 339/92, Pismo Rozwadowskiego do Akademii z 4 IV 1892. Zob. S. Urbańczyk, *Jan Rozwadowski...*, s. 65.

⁷⁶ AN, PAU, KSG 702/1893, Sprawozdanie Rozwadowskiego „ze swych studiów” w Lipsku z 30 III 1893.

⁷⁷ AN, PAU, KSG 172/1891, Brudnopis pism wysłanych przez sekretarza generalnego AU do Rozwadowskiego z 12 I 1892 i 3 XI 1893.

cyjnego, to znaczy do wykładania, dostatecznie przygotowanym nie jest⁷⁸. Spowodowało to jego powrót do Krakowa.

Na posiedzeniu Wydziału Filologicznego 12 lutego 1894 roku Rozwadowski miał przedstawić swą pracę *Der Demonstrativ – prou[e v o]linal – stamm – ol-* i złożyć ją do wydawnictw Akademii. Na tym samym posiedzeniu planował przedstawić treść swych prac: *Etymologica* oraz *Uwagi o pierwotnem rozszedleniu Słowian*⁷⁹. Był to zapewne element przygotowań do uzyskania Stypendium imienia Śniadeckich z Fundacji śp. Seweryna Gałęzowskiego⁸⁰. Wybór był trafny. Przyznawane przez tę fundację środki służyły kształceniu przyszłej kadry profesorskiej⁸¹. Referentem podania „docenta filologii porównawczej” został wybitny znawca filologii łacińskiej, późniejszy prezes PAU, Kazimierz Morawski⁸². Ostatecznie, po kilkakrotnym przekładaniu decyzji, 8 lipca przeważało poparcie przez sekretarza generalnego AU kandydatury docenta archeologii klasycznej UJ Piotra Bieńkowskiego⁸³.

Na szczęście wkrótce Rozwadowski otrzymał całe Stypendium imienia Mickiewicza na rok 1894/1895 na kontynuowanie badań „w przedmiocie filologii porównawczej”⁸⁴. Celami badawczymi w Lipsku stały się „dzieje indoeuropejskich Causativa (względnie co do znaczenia także Iterativa) w związku z Denominativa” oraz – w zdecydowanie mniejszej skali – badania semaziologiczno-etymologiczne. Korzystając z funduszy przyznanych przez AU, w drugim półroczu 1894/1895 planował wyjazd do Greifswaldu – Gryfii w celu pogłębienia badań nad językami celtyckimi⁸⁵. Wyniki tych badań opublikował w wydawnictwach Akademii w 1897 roku⁸⁶.

Kolejne starania o Stypendium imienia Śniadeckich językoznawca podjął w 1897 roku. Jego kandydaturę na posiedzeniu Komitetu Stypendialnego przedstawiał Bau-douin de Courtenay. Rozwadowski miał jednak 12 kontrkandydatów. Komisja zaproponowała przyznanie stypendium Michałowi Siedleckiemu (zoologia) i Michałowi Seńkowskiemu (chemia lekarska)⁸⁷. W 1898 roku Rozwadowski miał podjąć kolejną nieudaną próbę uzyskania stypendium z fundacji zarządzanych przez AU⁸⁸.

⁷⁸ AN, PAU, KSG 1288/1894, Pismo Rozwadowskiego do władz AU z 31 V 1894.

⁷⁹ AN, PAU, KSG 1171/1894, Zawiadomienie o posiedzeniu zwyczajnym Wydziału Filologicznego AU z 12 II 1894.

⁸⁰ AN, PAU, KSG 1288/1894, Pismo Rozwadowskiego do władz AU z 31 V 1894.

⁸¹ J. Dybiec, *Strategia naukowa...*, s. 75.

⁸² AN, PAU, KSG 1288/1894, Pismo sekretarza generalnego AU do Morawskiego z 12 VI 1894.

⁸³ AN, PAU, KSG 1288/1894, Protokół posiedzenia Komitetu Stypendialnego Stypendium im. Śniadeckich spisany 10 VII 1894; por. „Rocznik PAU” 1894/1895, s. 84; *Historia nauki polskiej*, t. 4, s. 202–203.

⁸⁴ AN, PAU, KSG 1547/1894, Pismo sekretarza generalnego AU do Rozwadowskiego z 17 X 1894; zob. też S. Urbańczyk, *Rozwadowski Jan Michał*, s. 406.

⁸⁵ AN, PAU, KSG 1779/1895, Pismo Rozwadowskiego do władz AU z 17 III 1895.

⁸⁶ Por. „Rocznik PAU” 1895/1896, s. 53; T. Lehr-Spławiński, *Plon prac językoznawczych...*, s. 11–12.

⁸⁷ AN, PAU, KSG 2867/1897, Brudnopis pisma władz AU do Rady Administracyjnej Szkoły Polskiej w Batignolles z 15 VII 1894.

⁸⁸ M.J. Nędzka, *Polityka stypendialna Akademii Umiejętności w latach 1878–1920. Fundacje Gałęzowskiego, Pileckiego i Oslawskiego*, Wrocław 1978, s. 186.

Od 1899 roku Rozwadowski często współdecydował w Akademii o przyznawaniu stypendiów. Wynikało to z jego ówczesnej pozycji na UJ. W lipcu 1899 roku na posiedzeniu połączonych komitetów dla przyznania stypendiów Fundacji Pileckiego i Fundacji Gałęzowskiego bezskutecznie popierał kandydaturę swego bliskiego współpracownika i przyjaciela Kazimierza Nitscha. Najwięcej głosów uzyskał jednak wybitny historyk, przyszły prezes PAU Stanisław Kutrzeba⁸⁹. W 1905 roku bezskutecznie wspierał kandydaturę językoznawcy Tytusa Benniego w staraniach o Stypendium imienia Śniadeckich. Jak narzekał: „nic nie znaczy wobec zwartej falangi historyków, prawników i innych humanistów”⁹⁰.

Najwyższe stypendium na naukowe wyjazdy zagraniczne AU przyznawała wówczas z fundacji Osławskiego. W 1908 roku w Komitecie podejmującym decyzję w tej sprawie Rozwadowski skutecznie poparł starania Nitscha o stypendium na badania naukowe w Paryżu, Moskwie i Petersburgu⁹¹. Stypendium to miało bardzo duże znaczenie dla przyszłej drogi naukowej tego wybitnego filologa, przyszłego prezesa PAU. Rozwadowski często opiniował w AU także prace złożone na konkurs Lindego⁹².

W tej sferze był aktywny także w okresie II Rzeczypospolitej. Jako urzędujący prezes kierował wówczas Komitetem Fundacyjnym jednej z największych fundacji w dziejach Akademii – imienia Pawła Tyszkowskiego⁹³.

Do najważniejszych komisji działających w ramach Wydziału Filologicznego Akademii należała Komisja Językowa⁹⁴. Rozwadowski został zatwierdzony jako jej członek 9 marca 1898 roku. Równocześnie objął funkcję sekretarza komisji u boku swego ówczesnego mistrza Baudouina de Courtenay⁹⁵. Nic dziwnego. Dyrektor Wydziału Filologicznego podkreślał, że wszyscy przyjmowani do komisji muszą być specjalistami w dziedzinie. Przez lata komisja pozostawała „nieczynna, bo nikt się o nią nie troszczył się, bo nie dostawało wytrwałości i pracowników”⁹⁶.

Pod koniec XIX wieku Rozwadowski odgrywał ogromną rolę w wydawaniu „Materiałów i Prac Komisji Językowej”. Ukazało się łącznie osiem tomów. Poziom

⁸⁹ AN, PAU, KSG 3810/1899, Protokół posiedzenia połączonych komitetów stypendialnych im. Śniadeckich i im. Pileckiego z 5 VII 1899. Inny przykład bezskutecznych starań Rozwadowskiego o sukces kandydatury Nitscha w czasie obrad komisji przyznającej stypendia z ramienia AU: AN, Spuścizna K. Nitscha 203, List Rozwadowskiego do Nitscha, b.d. (przed 1904 r.?).

⁹⁰ List Rozwadowskiego do Ułaszyna z 5 VI 1907 [w:] *Materiały*, s. 331.

⁹¹ AN, PAU, KSG 326/1908, Opinia Rozwadowskiego o kandydaturze Nitscha z 30 IX 1908; AN, PAU, KSG 326/1908, Protokół Komitetu dla nadania stypendiów z fundacji im. W. Osławskiego w dniu 18 X 1908; M.J. Nędza, op. cit., s. 84.

⁹² AN, PAU, W I-9, Ocena przez Rozwadowskiego prac nadesłanych na Konkurs im. Lindego z 20 IV 1907, k. 42–43; AN, PAU, WI-10, Informacja Wydziału Filologicznego AU odnośnie do Konkursu im. Lindego, b.d. (1913?), k. 2; AN, PAU, WI-10, Ocena przez Rozwadowskiego prac nadesłanych na Konkurs im. Lindego z IV 1913, k. 21.

⁹³ „Rocznik PAU” 1926/1927, s. LII.

⁹⁴ S. Grodziski, *Polska Akademia Umiejętności 1872–1952–2002*, Kraków 2005, s. 49.

⁹⁵ AN, Baza członków i współpracowników komisji i komitetów PAU; AN, PAU, KSG 3258/1898, Pismo Komisji Językowej AU do Wydziału Filologicznego AU z V 1898.

⁹⁶ AN, PAU, KSG 3258/1898, Uwagi K. Estreichera o projekcie regulaminu Komisji Językowej AU z 30 V 1898.

wydawnictwa był zdecydowanie wyższy niż w ostatnim ćwierćwieczu XIX wieku⁹⁷. Rozwadowski, narzekając na czasochłonność tych prac, pisał skromnie: „dla honoru komisji i własnego trzeba się starać, żeby nasze wydawnictwo wyglądało możliwie”⁹⁸. W 1917 roku „Materiały i Prace” zostały zastąpione „Pracami Komisji Językowej”⁹⁹.

Językoznawca angażował się w AU także w inne prace redakcyjne. Przykładem jest słownik wilamowicki, który trafił do druku „po dwukrotnym, bardzo dokładnym przerobieniu [tekstu przez autora] pod kierunkiem prof. Rozwadowskiego przy udziale prof. Kleczkowskiego”¹⁰⁰. „Pod fachowym kierunkiem” uczonego ukazywały się też inne książki o zbliżonej tematyce, na przykład *Lud białoruski* Michała Federowskiego¹⁰¹.

Był jednym z uczestników trwających wiele lat prac nad słownikiem staropolskim. W 1905 roku został członkiem Ścisłego Komitetu (Komisji) dla Słownika Staropolskiego. Równocześnie, z inicjatywy sekretarza generalnego AU Bolesława Ulanowskiego, Rozwadowski z Nitschem i Łosiem opracowali plan słownika nowopolskiego¹⁰². Innym niezrealizowanym wówczas wnioskiem naukowca był ten z 10 marca 1908 roku o zbieranie nazw rodowych i topograficznych oraz wykonanie mapy etnograficznej obejmującej Galicję¹⁰³. Rozwadowski miał w tej kwestii spore doświadczenie (przykładem wspomniana wyżej mapa dotycząca języka litewskiego). Można się domyślać, że na niewykonanie mapy wpłynęła sytuacja polityczna. Na terenie Galicji dla Polaków sytuacja językowa była zdecydowanie mniej korzystna niż na Wileńszczyźnie, na której pod względem ilościowym zdecydowanie przeważała ludność posługująca się na co dzień w domu językiem polskim. Wyniki badań zostałyby wykorzystane w walce politycznej przez partie ukraińskie. W warunkach zaborów mogło to spowodować ataki na Akademię jako „instytucję zaufania publicznego”¹⁰⁴ ze strony części polskich organizacji i osłabić hojność rodaków wobec AU.

Pod kierunkiem Rozwadowskiego do 1918 roku w bieżącej pracy komisji kładziono nacisk na język polski ze szczególnym uwzględnieniem dialektologii¹⁰⁵. Komisja uchyliła się od rozpatrzenia sporu Henryka Ułaszyna z Aleksandrem Brücknerem. Nie chciała rozstrzygać, który z dwóch badaczy poważnie łamie zasady etyczne

⁹⁷ S. Urbańczyk, *Językoznawstwo...*, s. 267; H. Ułaszyn, *Z Kopiiowej na katedry uniwersyteckie. Wspomnienia*, oprac. M. Skarżyński, Kraków 2010, s. 310.

⁹⁸ AN, Spuścizna K. Nitscha 203, List Rozwadowskiego do Nitscha z 29 I 1900.

⁹⁹ S. Kutrzeba, *Polska Akademia Umiejętności 1872–1938*, Kraków 1939, s. 9; AN, PAU, KSG 40/1917, Uchwały Komisji Językowej AU do Zarządu AU podjęte 17 I 1917.

¹⁰⁰ AN, PAU, KSG 40/1917, Uchwały Komisji Językowej AU podjęte 17 I 1917.

¹⁰¹ „Rocznik AU” 1902/1903, s. 118 (też cytaty).

¹⁰² K. Zwiercan, *Działalność prof. Kazimierza Nitscha w Polskiej Akademii Umiejętności*, „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie” R. 45, 2000, s. 369, 375; „Rocznik AU” 1896/1897, s. 64.

¹⁰³ S. Urbańczyk, *Językoznawstwo...*, s. 272.

¹⁰⁴ Cytat z: J. Dybiec, *Strategia naukowa...*, s. 73.

¹⁰⁵ *Historia nauki polskiej*, t. 4, cz. 1–2, s. 212.

obowiązujące naukowców¹⁰⁶. Zdawała sobie sprawę z trudnego charakteru Brüknera, ale też z jego ogromnego dorobku naukowego.

Baudouin de Courtenay opuścił Kraków w 1900 roku. Kolejny kierujący komisją Józef Tretiak nie był językoznawcą. Wiceprzewodniczący zmarł w 1902 roku¹⁰⁷. Paradoksalnie więc rola Rozwadowskiego zmalała wraz z awansem na stanowisko wiceprzewodniczącego (10 XII 1904¹⁰⁸). Wzrosło znaczenie Nitscha. Kolejny awans Rozwadowskiego – objęcie na stałe funkcji przewodniczącego (30 XI 1908) – ściśle wiązał się z wyborem uczonego na członka Akademii¹⁰⁹.

Relacje na posiedzeniach komisji nie zawsze układały się bezkonfliktowo. Jego opiekun naukowy miał w Akademii wielu wrogów i niechętnych. Równocześnie nie wszyscy akceptowali sposób działania, a nawet wygląd Rozwadowskiego. Prywatnie skreślił on następujące słowa: „À propos tego, co Pan pisze o pchle i Rud[nickim?], wypada tylko stwierdzić, że językoznawcy bywają często dokuczliwi tak jak te zwierzęta”¹¹⁰. Członek Akademii, historyk Franciszek Piekosiński, potrafił 12 grudnia 1899 roku na posiedzeniu komisji stwierdzić: „widocznie sekretarz K[omisji] jest dobrze płatny, skoro posiada tak piękne wąsy”¹¹¹.

W 1922 roku Rozwadowski proponował przygotowanie słownika „współczesnych sfer kulturalnych”. Pomysł nawiązywał do idei sformułowanej przez Ulanowskiego w XIX wieku. Niektórzy członkowie komisji podjęli w związku z projektem konkretne naukowe zobowiązania¹¹². Niestety ówczesna fatalna sytuacja finansowa PAU uniemożliwiła realizację zamierzenia. W okresie II Rzeczypospolitej wpływ Rozwadowskiego na bieżącą działalność komisji zmalał. Jego autorytet sprawił jednak, że pozostał jej przewodniczącym do śmierci¹¹³. Nieprzypadkowo jeszcze w marcu (?) 1934 roku proponowano uczonego do składu Komisji do spraw Wydania Słownika Mickiewicza¹¹⁴.

Ważne miejsce w dziejach komisji zajmowały spory dotyczące ortografii. Przygotowane projekty spotykały się z głośnym oporem poza Akademią i wewnątrz niej¹¹⁵. Rozwadowski wchodził w skład doraźnej komisji dla szczegółowego opracowania zasad pisowni ortografii (od 1905 r.) oraz Komitetu Ortograficznego (od

¹⁰⁶ List Łosia do Nitscha z 13 II 1909 [w:] *Materiały*, s. 104.

¹⁰⁷ S. Urbańczyk, *Dwieście lat...*, s. 153.

¹⁰⁸ AN, Baza członków i współpracowników komisji i komitetów PAU.

¹⁰⁹ Por. S. Urbańczyk, *Językoznawstwo...*, s. 265.

¹¹⁰ AN, Spuścizna K. Nitscha 203, List Rozwadowskiego do Nitscha z 3 II 1915.

¹¹¹ Cyt. za: List Ułaszyna do Nitscha z 30 XI 1935 [w:] *Materiały*, s. 178. Ułaszyn powołuje się w liście na swoją, sporządzoną następnego dnia (tj. 13 XII 1899) notatkę ze wspomnianego posiedzenia komisji.

¹¹² S. Urbańczyk, *Językoznawstwo...*, s. 275.

¹¹³ A. Śródka, *Uczni polscy XIX–XX stulecia*, t. 3, Warszawa 1997, s. 575; AN, PAU, KSG 2150/1930, Odpis pisma Komisji Językowej PAU do Zarządu PAU z 8 XI 1930.

¹¹⁴ AN, Kartoteka członków komitetów i komisji doraźnych PAU. Nie była to pierwsza próba stworzenia takiego słownika (AN, Spuścizna K. Nitscha 203, List Rozwadowskiego do Nitscha z 7 X 1906).

¹¹⁵ Spór, obejmujący Polaków z trzech zaborów, opisuje np.: J. Hulewicz, *Akademia Umiejętności w Krakowie 1873–1918. Zarys dziejów*, Kraków 2013, s. 150–161.

17 I 1906)¹¹⁶. Niewiele to pomogło. W 1908 roku krytyczny wobec Akademii językoznawca Henryk Ułaszyn pisał zgryźliwie: „Panowie historycy i literaci z Akademii na badania językowe, na komisję językową pieniędzy nie mają, ale mimo to lubią się sprawami językowymi zajmować i zabierać głos”¹¹⁷. Prawdopodobnie skrajnym przypadkiem¹¹⁸ był spór wokół słowa „zasuwka”. Rozwadowski wystawił opinię, że to słowo pisze się przez „ó”. Następnie sekretarz generalny AU i sekretarz Wydziału Filologicznego urzędowo stwierdzili, że powinno się stosować „u”. Ostatecznie Rozwadowski oświadczył, że była to tylko jego prywatna opinia, a nie Komisji Językowej¹¹⁹. Mimo dalszego wzrostu pozycji naukowej uczonego jeszcze wiosną 1918 roku przyszły prezes PAU i Jan Łoś musieli się pogodzić z tym, że na posiedzeniu Wydziału Filologicznego „nie zdołaliśmy obronić dwu punktów: pisania nazw instytucji i przenoszenia wyrazów”¹²⁰. Wobec sporów odnośnie do zasad ortografii także w okresie międzywojennym z Akademii do Rozwadowskiego trafiały pisma „w sprawie pisowni polskiej”¹²¹. Dnia 21 stycznia 1935 roku wybrano go na przewodniczącego ogólnopolskiego Komitetu Ortograficznego powołanego przez Ministerstwo w porozumieniu z Akademią¹²².

Duży wpływ na opisany spór miały czynniki pozanaukowe. Szczególnie dotyczyło to oceny przez inne środowiska norm proponowanych przez Akademię lub (i) w niej zatwierdzanych. Trafnie zauważono: „Pisownia może zabawiać luźnych amatorów tej rozrywki polemicznej – ale Akademia nie może narażać się na polemikę bezcelową”. AU nie może się narażać na zarzuty, „że w tym projekcie znika polski patryota[!], ale rodzi się kosmopolityczny patrzy jota”¹²³.

Komisja Językowa nie była bynajmniej jedyną, w której masowo zasiadali filologowie. Od 11 czerwca 1918 roku Rozwadowski był zastępcą przewodniczącego krótko istniejącej Komisji dla prac nad Współczesnym Językiem Polskim¹²⁴. Przejęła ona na krótko opiekę nad czasopismem „Język Polski”. W ramach Akademii publikowano go dzięki Rozwadowskiemu¹²⁵. Silne związki uczonego z tym periodykiem trwały jeszcze wiele lat po wyjściu jego redakcji ze struktur PAU. W 1923 roku wspomniana komisja została wchłonięta przez Komisję Językową¹²⁶.

---

¹¹⁶ AN, Kartoteka członków komitetów i komisji doraźnych PAU. Komitet o tej nazwie powoływano w dziejach Akademii kilkakrotnie.

¹¹⁷ List Ułaszyna do Rozwadowskiego z 20 III 1908 [w:] *Materiały*, s. 409.

¹¹⁸ Zob. AN, PAU, KSG 292/1910, Odpowiedź AU na pismo Towarzystwa Wzajemnych Ubezpieczeń w Krakowie z 30 III 1910.

¹¹⁹ AN, PAU, KSG 504/1908, Pismo redakcji „Przeglądu Technicznego” do Zarządu AU z 3 IX 1908; AN, PAU, KSG 504/1908, Odpis oświadczenia Rozwadowskiego z 7 XI 1908.

¹²⁰ List Łośa do Nitscha z 14 VI 1918 [w:] *Materiały*, s. 106.

¹²¹ AN, PAU, Dziennik Podawczy nr 223/1933.

¹²² K. Zwiercan, *Działalność prof. Kazimierza Nitscha...*, s. 376; AN, Kartoteka członków komitetów i komisji doraźnych PAU.

¹²³ AN, PAU, KSG 3258/1898, Pismo K. Estreichera do sekretarza generalnego AU z 20 V 1898.

¹²⁴ AN, Baza członków i współpracowników komisji i komitetów PAU; nazwę komisji przyjęto za „Rocznikiem PAU”.

¹²⁵ „Rocznik PAU” 1918/1919, s. 47; J. Dybiec, *Polska Akademia Umiejętności...*, s. 27, 79.

¹²⁶ K. Zwiercan, *Działalność prof. Kazimierza Nitscha...*, s. 373; P. Hübner, *Od Towarzystwa...*, Kraków 2002, s. 71.

Rozwadowski odgrywał bardzo ważną rolę przy powoływaniu „Rocznika Sławistycznego”. Powstanie periodyku wynikało między innymi z braku zgody władz Akademii na stałe zamieszczanie działu recenzji w „Materiałach i Pracach Komisji Językowej”. Pierwotnie „Rocznik Sławistyczny” planowano wydawać w ramach Akademii. Ostatecznie Rozwadowski był najważniejszym spośród tych językoznawców, którzy rozpoczęli wydawanie „Rocznika” jako czasopisma prywatnego¹²⁷. Podobnie jak współredagowany przez uczonego „Język Polski”, „Rocznik Sławistyczny” przez pewien okres był subwencjonowany przez Akademię. Przez kilka lat jego zawartość podawano nawet w jej „Roczniku”¹²⁸.

Prawdopodobnie mniejszą rolę odgrywał Rozwadowski w działalności Komisji Filologicznej. Działał w niej jednak aż 22 lata (od 10 III 1913)¹²⁹.

Uczony działał także w komisji, która pozornie nie miała związku z językoznawstwem. 13 czerwca 1899 roku został wybrany do składu Komisji Antropologicznej. Razem z Sewerynem Udzielą, Romanem Zawilińskim i Janem Stanisławem Bystroniem Rozwadowski redagował czasopisma etnograficzne¹³⁰. Był aktywny także w innych dziedzinach. Za jego pośrednictwem pozyskano do zbiorów komisji cenne „Formuły zamawiań” oraz „Podania z okolic Wiśnicza”¹³¹. Stanął na czele wybranego przez komisję doraźnego komitetu wsparcia badań polskiego obszaru etnograficznego¹³². Zgłosił na jej forum wniosek o założenie w ramach Akademii muzeum antropologicznego egzotycznego¹³³. Aktywność ta w połączeniu z rosnącym dorobkiem naukowym sprzyjała awansom. Najpóźniej od 24 marca 1914 roku Rozwadowski był przewodniczącym sekcji etnograficznej¹³⁴, od 10 kwietnia 1918 roku zastępcą przewodniczącego¹³⁵, a od 1921 roku jej przewodniczącym. W 1926 r. podzielono Komisję Antropologiczną na dwie. Odtąd przez 10 lat Rozwadowski pełnił funkcję przewodniczącego Komisji Etnograficznej¹³⁶. Nie znajdowała się ona na marginesie

¹²⁷ M. Wojtyła-Świerżowska, *Sto lat Rocznika Sławistycznego (1908–2008)*, „Krakowskie Studia Sławistyczne” 2010, t. 1, s. 7–8; List Nitscha do Ułaszyna z 30 XII 1908 [w:] *Materiały*, s. 229.

¹²⁸ „Rocznik AU” 1910/1911, s. 81; „Rocznik AU” 1912/1913, s. 84; AN, PAU, KSG 69/1916, Pismo Rozwadowskiego jako redaktora „Rocznika Sławistycznego” do Zarządu AU z 3 II 1916 z notatką na dok.; List Łosia do Nitscha z 1 III 1920 [w:] *Materiały*, s. 111; AN, Spuścizna K. Nitscha 203, List Rozwadowskiego do Nitscha z 15 IV 1919.

¹²⁹ M.in. AN, Baza członków i współpracowników komisji i komitetów-PAU; „Rocznik PAU” 1933/1934, s. XLIII.

¹³⁰ W. Bieńkowski, *Etnografia* [w:] *Polska Akademia Umiejętności...*, s. 139–140.

¹³¹ „Rocznik AU” 1901/1902, s. 101.

¹³² „Rocznik AU” 1912/1913, s. 121.

¹³³ J. Staszczel, *Listy Bronisława Piłsudskiego do Juliana Talko-Hryncewicza z lat 1909–1914*, „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie” R. 50, 2005, s. 244, przyp. 3.

¹³⁴ AN, Baza członków i współpracowników komisji i komitetów PAU; AN, PAU, KSG 546/1914, Sprawozdanie z posiedzenia Komisji Antropologicznej AU z 24 III 1914. Sekcja została w 1914 r. powtórnie powołana w ramach komisji („Rocznik AU” 1913/1914, s. 58; *Historia nauki polskiej*, t 4, cz. 1 i 2, s. 206).

¹³⁵ AN, Baza członków i współpracowników komisji i komitetów PAU.

¹³⁶ A. Śródka, op. cit., s. 575; „Rocznik PAU” 1926/1927, s. 5.

jego aktywności, skoro w latach 1926–1939 działalność Komisji Etnograficznej była najbardziej intensywna w dziejach tej struktury¹³⁷.

Zainteresowania Rozwadowskiego orientalistyką sięgają jeszcze XIX wieku. W czasie wojny był współwydawcą (poza Akademią) I tomu „Rocznika Orientalistycznego”¹³⁸. Bezskutecznie proponował Akademii „objęcie »Rocznika Orientalistycznego« w nakład i własność”¹³⁹. Równolegle dążył do skupienia rozproszonych badań z zakresu orientalistyki. W czerwcu 1918 roku powołano Komisję Orientalistyczną AU. Jej przewodniczącym został Rozwadowski¹⁴⁰. Był nim przez niemal 27 lat. Zabiegał we władzach Akademii „dla poparcia studiów orientalistycznych”¹⁴¹. Ułatwiał to między innymi wydanie licznych zeszytów „Prac Komisji Orientalistycznej”. Najważniejsze znaczenie w bieżącej działalności omawianej struktury miał jednak sekretarz komisji i dyrektor jej wydawnictw, orientalista Tadeusz Kowalski¹⁴².

W 1916/1917 Rozwadowski przystąpił¹⁴³ do Komisji Historii Filozofii Polskiej. Zasiadał w niej prawdopodobnie do śmierci¹⁴⁴. W jej ramach był przez 10 lat członkiem komitetu redakcyjnego „Kwartalnika Filozoficznego”¹⁴⁵.

W latach 1918–1926 jako inspektor Biblioteki PAU¹⁴⁶ czuwał nad jej reorganizacją. 10 listopada 1921 roku został przewodniczącym Komitetu Bibliotecznego. Odgrywał najważniejszą rolę przy przygotowywaniu kolejnych planów reorganizacji biblioteki. Były one ambitne. Nie uwzględniały jednak w pełni sytuacji finansowej PAU¹⁴⁷. W latach 20. dochodziły do tego na przykład finanse i reorganizacja Biblioteki Polskiej w Paryżu będącej agendą Akademii¹⁴⁸.

Językoznawca działał w wielu komitetach i komisjach doraźnych. Spośród zatwierdzonych przez Zarząd Akademii można przykładowo wymienić: Komitet dla Zjazdu Literackiego imienia Kochanowskiego (przewodniczący, od 1929)¹⁴⁹, Komisję Regulaminową (od VI 1920), Komisję do spraw Cen Wydawnictw [PAU] i Oddania ich w Komis (od 17 XII 1920), Komitet Lasowy (lata 20.), Komitet dla Litewszczyzny (przewodniczący, od VII 1928), Komitet dla Biblii Królowej Zofii

¹³⁷ W. Bieńkowski, *Badania etnograficzne Komisji Antropologicznej Akademii Umiejętności w Krakowie oraz Komisji Etnograficznej Polskiej Akademii Umiejętności*, „Lud” 1966, t. 51, s. 77.

¹³⁸ *Katalog Wydawnictw...*, s. 451; List Rozwadowskiego do Ułaszyna z 14 V 1914 [w:] *Materiały*, s. 386.

¹³⁹ AN, PAU, KSG 277/1916, Pismo Rozwadowskiego do Zarządu AU z 4 VI 1916. Por. S. Urbańczyk, *Jan Rozwadowski...*, s. 69.

¹⁴⁰ *Historia nauki polskiej*, t. 4, cz. 1 i 2, s. 215; „Rocznik PAU” 1917/1918, s. LII.

¹⁴¹ AN, PAU, Dziennik Podawczy nr 775/1918, zob. też: nr 1680/1926.

¹⁴² W. Zajączkowski, op. cit., s. 355; AN, PAU, KSG 1591/1931, Pismo Kowalskiego do sekretarza generalnego PAU z 14 X 1931; AN, PAU, Dziennik Podawczy nr 1661/1926.

¹⁴³ Członkowie Akademii sami podejmowali decyzje, do jakich komisji chcą należeć.

¹⁴⁴ „Rocznik AU” 1916/1917, s. LV; „Rocznik PAU” 1933/1934, s. XLVII.

¹⁴⁵ Np. „Rocznik PAU” 1924/1925, s. 18; „Rocznik AU” 1933/1934, s. XLIX.

¹⁴⁶ M.in. „Rocznik AU” 1917/1918, s. LXII, 54; „Rocznik PAU” 1926/1927, s. LIV.

¹⁴⁷ J. Piskurewicz, *Prima inter pares. Polska Akademia Umiejętności w latach II Rzeczypospolitej*, Kraków 1998, s. 28–29.

¹⁴⁸ Np. AN, Spuścizna K. Nitscha 203, List Rozwadowskiego do Nitscha z 9 II 1926.

¹⁴⁹ AN, Kartoteka członków komitetów i komisji doraźnych PAU; AN, PAU, Dziennik Podawczy nr 268/1929; J. Piskurewicz, op. cit., s. 110.

(przewodniczący, od 1928), Komitet dla Atlasu Języka Polskiego (od 1928), Komitet dla Wydania Opera Omnia Mikołaja Kopernika (3 X 1928)¹⁵⁰. Powyższy niekompletny wykaz ukazuje zróżnicowanie spraw bieżących, którymi zajmował się uczony w Akademii.

Dla Rozwadowskiego, wchodzącego z zewnątrz do krakowskiego środowiska naukowego, bardzo duże predyspozycje naukowe i dorobek były tymi czynnikami, bez których nie mógłby tak szybko awansować w strukturach Akademii.

Skali zaangażowania Rozwadowskiego w prace AU i obejmowaniu coraz bardziej odpowiedzialnych funkcji w jej strukturach sprzyjały jednak także inne czynniki. Ważna okazała się lepsza „sytuacja nauk humanistycznych, wymagających mniejszych nakładów finansowych dla swego warsztatu naukowego”¹⁵¹ niż nauki ścisłe. Od pewnego momentu istotny był brak wśród członków Akademii mieszkających w rejonie Krakowa językoznawców o tak dużym autorytecie za granicą.

W PAU realizował się jako inspirator i twórca. Pełniąc różne funkcje, na przykład w komisji, Rozwadowski wykazywał duże zdolności przy organizowaniu bieżących zadań i planowaniu nauki. Miało to ogromny wpływ na jego wybór na kolejne stanowiska w PAU. Skala zaangażowania w działalność organizacyjną znacznie jednak ograniczała „jego indywidualną twórczość”¹⁵². Nie był to jednak najważniejszy czynnik wpływający na osłabienie jego aktywności naukowej.

Od końca XIX wieku Rozwadowski, dzięki ogromnemu autorytetowi i zdolnościom organizacyjnym, miał decydujący wpływ na rozwój językoznawstwa w Akademii. Wobec obejmowania kierowniczych funkcji w PAU uczony powierzał jednak coraz więcej zadań swoim współpracownikom. Z punktu widzenia dziejów instytucji najwybitniejsi okazali się Nitsch i Kowalski, odgrywający ogromną rolę w dziejach korporacji po II wojnie światowej.

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

Archiwum Nauki PAN i PAU

- Baza członków i współpracowników komisji i komitetów PAU
- Kartoteka członków komitetów i komisji doraźnych PAU
- Polska Akademia Umiejętności
- Spuścizna Jana Rozwadowskiego
- Spuścizna Kazimierza Nitscha

¹⁵⁰ AN, Kartoteka członków komitetów i komisji doraźnych PAU; „Rocznik PAU” 1926/1927, s. LIII.

¹⁵¹ S. Grodziski, op. cit., s. 37–38.

¹⁵² S. Urbańczyk, *Jan Rozwadowski...*, s. 79.

Opracowania, edycje źródłowe i wspomnienia

- Adamska-Sałaciak A., *Language Change in the Works of Kruszewski, Baudouin de Courtenay and Rozwadowski*, Poznań 1996.
- Bibliografia prac naukowych Jana Michała Rozwadowskiego*, oprac. W. Sędzik, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” 1991, nr 43–45, s. 57–71.
- Bieńkowski W., *Badania etnograficzne Komisji Antropologicznej Akademii Umiejętności w Krakowie oraz Komisji Etnograficznej Polskiej Akademii Umiejętności*, „Lud” 1966, t. 51, s. 71–81.
- Bieńkowski W., *Etnografia [w:] Polska Akademia Umiejętności 1872–1952. Nauki humanistyczne i społeczne. Materiały sesji jubileuszowej. Kraków, 3–4 V 1973*, komitet red. J. Hulewicz et al., Wrocław 1974, s. 135–152.
- Brzezina M., *Jan Michał Rozwadowski (1867–1935) [w:] Uniwersytet Jagielloński. Złota księga Wydziału Filologicznego*, red. J. Michalik, W. Walecki, Kraków 2000, s. 196–203.
- Brzezina M., *Prace polonistyczne Jana Rozwadowskiego*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” 1991, nr 43–45, s. 43–56.
- Czelakowska A., Skarżyński M., *Materiały do dziejów polskiego językoznawstwa. Listy Jana Niecisława Baudouina de Courtenay, Jana Łosia, Kazimierza Nitscha, Jana Michała Rozwadowskiego, Henryka Ułaszyna*, Kraków 2011.
- Dybiec J., *Polska Akademia Umiejętności 1872–1952*, Kraków 1993.
- Dybiec J., *Strategia naukowa Akademii Umiejętności i jej społeczne wsparcie [w:] Kaszubi i Pomorze a Kraków. O zainteresowaniach sprawami kaszubsko-pomorskimi w kręgu Polskiej Akademii Umiejętności*, red. J. Borzyszkowski, Kraków 2016.
- Dzenzeliwski J., *Listuwanija J.M. Rozwadowskiego z W. Jagiciem*, „Prace Filologiczne” 1994, t. 39.
- Grodziski S., *Polska Akademia Umiejętności 1872–1952–2002*, Kraków 2005.
- Heinz A., *Dzieje językoznawstwa w zarysie*, Warszawa 1978.
- Historia nauki polskiej*, red. B. Suchodolski, red. tomu Z. Skubała-Tokarska, t. 4, cz. 1 i 2, Wrocław 1987, cz. 3, Wrocław 1987.
- Hübner P., *Od Towarzystwa Naukowego Krakowskiego do Akademii Umiejętności. Refleksje jubileuszowe Mieczysława Offmańskiego, Tadeusza Sinki, Stanisława Wróblewskiego, Stanisława Kutrzeby*, Kraków 2002.
- Hübner P., *Sila przeciw rozumowi... Losy Polskiej Akademii Umiejętności w latach 1939–1989*, Kraków 1994.
- Hulewicz J., *Akademia Umiejętności w Krakowie 1873–1918. Zarys dziejów*, Kraków 2013.
- Hulewicz J., *Działalność wydawnicza Akademii Umiejętności w Krakowie w zakresie filologii klasycznej w latach 1873–1918*, „Eos” 1961, t. 51, s. 151–171.
- Jałoszyński B., „*Nieco akademicki abecedariusz*”. *Skarga umierającego inaczej*, „Acta Universitatis Lodzianis. Folia Litteraria Polonica” 2007, t. 9.
- Katalog Wydawnictw Polskiej Akademii Umiejętności*, t. I, oprac. S. Mikucki, Kraków 1948.
- Klich E., *Działalność J. Rozwadowskiego w zakresie polonistyki*, „Slavia Occidentalis” 1936, t. XV, s. 6–15.
- Koziara S., *Rozwadowski Jan Michał [w:] Słownik Biograficzny Historii Polski*, t. 2, red. J. Chodera, F. Kiryk, Wrocław 2005.
- Kutrzeba S., *Polska Akademia Umiejętności 1872–1938*, Kraków 1939.

- Lehr-Spławiński T., *Plon prac językoznawczych Jana Rozwadowskiego*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” 1936, z. 5, s. 3–21.
- Lehr-Spławiński T., Safarewicz J., *Przedmowa wydawców* [w:] J. Rozwadowski, *Studia nad nazwami wód słowiańskich z mapą. Dzieło pośmiertne*, Kraków 1948.
- Listy Jana Baudouina de Courtenay do Henryka Ułaszyna z lat 1898–1929*, oprac. M. Skarżyński, M. Smoczyńska, Kraków 2007.
- Mańczak W., *Prace etnogenetyczne Rozwadowskiego*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” 1991, nr 43–45, s. 29–35.
- Mańczak W., *Prace indoeuropeistyczne Rozwadowskiego*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” 1991, nr 43–45, s. 37–42.
- Mańczak W., *Zagadnienia ogólnojęzykoznawcze w pracach Jana Rozwadowskiego* [w:] J. Rozwadowski, *Wybór pism*, t. 3: *Językoznawstwo ogólne*, Warszawa 1960, s. 5–17.
- Nędza M.J., *Polityka stypendialna Akademii Umiejętności w latach 1878–1920. Fundacje Gałęzowskiego, Pileckiego i Oslawskiego*, Wrocław 1978.
- Nitsch K., *Ze wspomnień językoznawcy*, Warszawa 1960.
- Piskurewicz J., *Prima inter pares. Polska Akademia Umiejętności w latach II Rzeczypospolitej*, Kraków 1998.
- „Rocznik Polskiej Akademii Umiejętności”.
- Rokoszowa J., *Problemy ogólnojęzykoznawcze i filozoficzne w pracach Jana Michała Rozwadowskiego*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” 1991, nr 43–45, s. 17–27.
- Safarewicz J., *Działalność Jana Rozwadowskiego w zakresie językoznawstwa indoeuropejskiego* [w:] J.M. Rozwadowski, *Językoznawstwo indoeuropejskie*, Warszawa 1961, s. 5–17.
- Safarewicz J., *Przedmowa* [w:] J. Rozwadowski, *Litewska gwara okolic Zdzięcioła na Nowogródzczyźnie*, oprac. A. Gregorski, „Prace Komisji Językoznawstwa PAN”, nr 59, Kraków 1995.
- Staszek J., *Listy Bronisława Piłsudskiego do Juliana Talko-Hrynecwicza z lat 1909–1914*, „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie” R. 50, 2005.
- Śródka A., *Uczni polscy XIX–XX stulecia*, t. 3, Warszawa 1997.
- Ulewicz T., *Wydawnictwa ogólne Polskiej Akademii Umiejętności (Bibliografia Polska Karola Estreichera, Encyklopedia Polska, Polski Słownik Biograficzny)* [w:] *Polska Akademia Umiejętności 1872–1952. Nauki humanistyczne i społeczne. Materiały sesji jubileuszowej*. Kraków, 3–4 V 1973, komitet red. J. Hulewicz et al., Wrocław 1974, s. 27–45.
- Ułaszyn H., *Z Kopiowanej na katedry uniwersyteckiej. Wspomnienia*, oprac. M. Skarżyński, Kraków 2010.
- Urbańczyk S., *Dwieście lat polskiego językoznawstwa (1751–1950)*, Kraków 1993.
- Urbańczyk S., *Jan Rozwadowski (1867–1935)* [w:] *Poloniści Uniwersytetu Jagiellońskiego. Portrety i życiorysy*, wyd. H. Markiewicz, Kraków 1998, s. 63–98.
- Urbańczyk S., *Językoznawstwo i slawistyka* [w:] *Polska Akademia Umiejętności 1872–1952. Nauki humanistyczne i społeczne. Materiały sesji jubileuszowej*. Kraków, 3–4 V 1973, komitet red. J. Hulewicz et al., Wrocław 1974.
- Urbańczyk S., *Rozwadowski Jan Michał* [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 32, z. 132, 1989, s. 406–409.
- Wnęk J., *Wydawnictwa Polskiej Akademii Umiejętności (1918–1939) w ocenie ówczesnej krytyki*, „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie” R. 41, 2011, s. 273–277.
- Wojtyła-Świerzowska M., *Sto lat Rocznika Slawistycznego (1908–2008)*, „Krakowskie Studia Slawistyczne” 2010, t. 1.

Zajączkowski W., *Orientalistyka* [w:] *Polska Akademia Umiejętności 1872–1952. Nauki humanistyczne i społeczne. Materiały sesji jubileuszowej. Kraków, 3–4 V 1973*, komitet red. J. Hulewicz et al., Wrocław 1974, s. 353–356.

Zwiercan K., *Działalność prof. Kazimierza Nitscha w Polskiej Akademii Umiejętności*, „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie” R. 45, 2000, s. 367–392.